

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Анотація

Проаналізовано стан ефективності здійснення запозичень з виділенням основних проблем, ризиків та шляхів їх впливу на фінансову стійкість України. Запропоновано необхідні заходи на рівні ВРУ, Міністерства фінансів України, Нацкомфінпослуг та КМУ для мінімізації наслідків реалізації боргових ризиків і підвищення ефективності боргової політики держави загалом.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Вагомим чинником забезпечення фінансової стійкості та важелем макроекономічного регулювання національної економіки виступає боргова політика держави. Перманентність боргової кризи в Україні на тлі вразливості фінансової сфери до впливу внутрішніх та зовнішніх загроз зумовлена, зокрема, низьким рівнем боргового менеджменту впродовж багатьох років. Сучасні виклики соціально-економічного розвитку держави стали каталізатором змін в борговій сфері, проявом яких став перехід до стратегічного управління державним боргом з метою досягнення та утримання значень боргових індикаторів у відповідності з Маастрихтськими критеріями конвергенції (зближення) (Convergence Criteria)¹.

Довідково. Критерії зближення полягають в тому, що: відношення державного дефіциту до ВВП не повинне перевищувати 3%; відношення державного боргу до ВВП не повинне перевищувати 60%; достатній рівень стабільності цін і сталість середніх темпів інфляції (цей показник не повинен перевищувати три кращі показники держав-членів більше, ніж на 1,5%); довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати три кращі показники стабільності цін держав-членів більше, ніж на 2%; протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни нормальне відхилення величини обмінного курсу національної валюти не повинне виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів.

¹Копенгагенські критерії членства в Європейському союзі (інформаційно-аналітична довідка) <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774> [Електронний ресурс] – Режим доступу:

Ключові положення щодо трансформації вітчизняної боргової політики та принципи її реалізації (безумовності, мінімізації ризиків, оптимальності, збереження фінансової незалежності, прозорості та стабільності) знайшли своє відображення в розробленій та затвердженій *Середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2017-2019 роки*² у відповідності до *Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки*³ та *Плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки*⁴ із змінами від 25.04.2018⁵.

Успішність боргової політики великою мірою залежить від визначення її пріоритетів та цілей, що реалізуються через низку завдань, зокрема: досягнення безпечного рівня індикаторів боргової безпеки; підвищення ефективності здійснення запозичень з погляду умов залучення та зменшення вартості боргу; підвищення ефективності використання запозичених коштів; забезпечення своєчасності та повноти виплати суми основного боргу та нарахованих відсотків; стимулювання процесів інвестування у виробництво за рахунок державних гарантій під час здійснення позик; створення якісної нормативно-правової бази й ефективної системи обліку та контролю за державним боргом. Стосовно вітчизняної системи управління державним боргом, то визначальними її цілями в короткостроковому періоді є: *забезпечення фінансування державного бюджету за мінімально можливою*

²Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2017-2019 роки /розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2017 р. № 905 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/905-2017-%D0%BF> – Режим доступу: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/905-2017-%D0%BF

³Про схвалення Урядом Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017—2020 роки /розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/page2>

⁴«Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки»/ розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р/2020 роки / розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/415-2017-p

⁵Про внесення змін до плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки / розпорядженням КМУ № 267-р від 25.04.2018 [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/267-2018-%D1%80>

вартості обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків; забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів; розширення доступу до міжнародного ринку капіталу, тощо.

Високий рівень заборгованості, зростаючий тиск боргових виплат на державний бюджет та складність механізму управління боргом вимагають, насамперед, структурного аналізу державного боргу поточного періоду з урахуванням стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку держави в частині оцінки ефективності, зокрема: кредитних, у т. ч. самоокупних, проектів; надання й використання гарантованих державою позик; здійснених державою внутрішніх й зовнішніх запозичень з урахуванням ризиків.

Впродовж багатьох років фінансовій сфері України притаманна низька ефективність боргової політики щодо надання державних гарантії за кредитами, що стала суттєвим чинником впливу на рівень фінансової безпеки, оскільки не лише спричиняє збільшення обсягів гарантованого державою боргу, але посилює тиск на бюджет через необхідність забезпечення вчасності й повноти виплат за державними гарантійними випадками (всі витрати з обслуговування й погашення гарантованого боргу закладаються у видатки державного бюджету). Так, впродовж минулого року обсяги гарантованого державою боргу збільшились на 29,08 млрд грн, або 14,4 % й станом на 31.12.2017 р. склали 308,0 млрд грн (близько 11 млрд дол США), з них 294,7 млрд грн (або 10,5 млрд дол США) - обсяг гарантувань за зовнішніми запозиченнями. Зокрема, загальний обсяг гарантованого Автономною Республікою Крим, територіальними громадами боргу за підсумками минулого року становив 6,4 млрд грн, в т. ч. внутрішній борг – 1,3 млрд грн та зовнішній борг – 5,1 млрд грн ⁶.

⁶Інформація про стан гарантованих відповідно Автономною Республікою Крим, територіальними громадами боргів станом на 1 січня 2018 року/**Річний звіт про виконання Державного бюджету України за**

Відповідно до ст.5 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік»⁷ загальний обсяг гарантованого державою боргу на кінець 2018 р. передбачено в обсязі 747,55 млрд грн або близько 25 млрд дол США (станом на 30.06.2018 р. його показник становив 265,93 млрд грн або 10,15 млрд дол. США⁸).

Підвищеної уваги потребує вирішення проблеми високої простроченої заборгованість перед державним бюджетом за кредитами (позиками), залученими державою або під державні гарантії, обсяг якої впродовж 2017 р. збільшився на 14,0 % і становив 56,15 млрд грн⁹, а станом на 01.04.2018 р.¹⁰ цей показник склав 46,69 млрд грн або 1,76 млрд дол США (без нарахованої пені Державною казначейською службою України в сумі 7,36 млрд грн та Міністерством фінансів України в сумі 1 365,969 млрд грн).

Відсутність суттєвого поступу стосовно виконання кредитних зобов'язань позичальниками гарантованих позик (державному бюджету суб'єктами господарювання відшкодовано витрат у 2017 р. в сумі 5,2 млрд грн, а за підсумками першого кварталу 2018 р. – 1,26 млрд грн) та перспектива перекладання суб'єктами господарювання, стосовно яких проведено державну реєстрацію припинення юридичної особи в результаті їх ліквідації, перенесення тягара своїх боргових виплат на державу (на кінець 2017 р. сума простроченої заборгованості цих позичальників становила 8,68

2017 рік[Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=408060>

⁷Закону про Державний бюджет України на 2018 рік № 7000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62551

⁸Боргова статистика за станом на 30.06.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/derzhavnyi-borh-ta-harantovanyi-derzhavoiu-borh>

⁹Висновки Рахункової палати про виконання Закону України «Про державний бюджет України на 2017 рік»[Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755386/Vysn_RP_10-4_2018.pdf?subportal=main

¹⁰Інформаційна довідка щодо стану простроченої заборгованості позичальників перед державою за позиками, наданими державою або під державні гарантії, за станом на 01.04.2018р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/prostrochena-zaborhovanist-pered-derzhavoiu>

млрд грн та 7,88 млрд грн на 01.04.2018 р.¹¹⁾ засвідчує *низьку ефективність та необхідність зміни підходів щодо управління гарантованим боргом в Україні.*

Довідково. Відповідно до статей 25 і 34 Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік», Постанов Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 994 «Про списання простроченої заборгованості перед державою за кредитами, бюджетними позичками та фінансовою допомогою, наданими на поворотній основі відповідно до рішень Кабінету Міністрів України протягом 1994 – 1999 років, а також нарахованих на них пені та штрафів станом на 1 січня 2017 року» та № 967 «Про затвердження Порядку списання у 2017 році непогашених сумм субкредитів, наданих державному підприємству «Центр державного земельного кадастру» за рахунок коштів позики, залученої державою від Міжнародного банку реконструкції та розвитку на реалізацію проекту «Видача державних актів на право власності на землю у сільській місцевості та розвиток системи кадастру», та за рахунок бюджетних коштів на умовах співфінансування зазначеного проекту, в тому числі простроченої заборгованості за такими субкредитами, а також заборгованості із сплати відсотків, плати за надання гарантій з обслуговування і пені, нарахованої за невиконання зобов'язань в рамках зазначеного проекту» було списано заборгованості перед державним бюджетом в сумі 297,3 млн грн.

Проявами низької ефективності кредитних (у т. ч. самоокупних) проектів в Україні є проблеми в процесі їх реалізації на різних етапах,

¹¹Також

зокрема: низька вибірка (неосвоєння) позикових коштів та/чи анулюванням позик, що призводять до збільшення видатків бюджету для сплати комісій за зобов'язаннями; недостатність контрольних заходів стосовно виконання бюджетних програм (цільового використання залучених коштів, результативності виконання програм).

Впродовж 2017 р. мало місце невиконання значної частини програм з кредитування державного бюджету та повернення кредитів: дві третини бюджетних програм з повернення кредитів не виконані (зокрема, за 3-ма бюджетними програмами загальним обсягом 455,2 млн грн, 98,9 % якого припадало на фінансування заходів з підготовки та проведення у 2017 р. в Україні пісенного конкурсу «Євробачення»).

Показник загального обсягу кредитування за рахунок державного бюджету за підсумками минулого року становив 7,86 млрд грн, або 53,1 % плану (загалом впродовж минулого року із запланованих 21 фактично виконано 2 бюджетні програми).

Неналежна організація виконавцями проектів конкурсів з відбору об'єктів, укладання ними субкредитних угод із запізненням та тривалий період погодженням робочими групами проектно-кошторисної документації стали чинниками незадовільного стану освоєння головними розпорядниками коштів в процесі реалізації інвестиційних проектів за рахунок залучених від іноземних держав, банків і МФО позик: у 2017 р. показник фактично наданих кредитів склав 51,8 % від планованих, що еквівалентно 6,54 млрд грн.

За шістьма бюджетними програмами (в т. ч. за проектом з реконструкції, капітального ремонту та технічного переоснащення магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород обсягом 600,0 млн грн; проектом з розвитку міського пасажирського транспорту в містах України в сумі 17,0 млн грн та проектом розвитку муніципальної інфраструктури–15,0 млн грн) кредитні кошти не надавались взагалі, а за

п'ятьма бюджетними програмами на надання кредитів за проектами використання коштів становило дещо більше третини. Зокрема, в 2017 р. вибірка коштів склала за: проектом з підвищення надійності постачання електроенергії в Україні – 179,9 млн грн, або 31,5 % плану; проектом з будівництва повітряної лінії 750 кВ Рівненська АЕС – Київська – 373,4 млн грн, або 35,1 %; проектом з розвитку міської інфраструктури і заходів у секторі централізованого тепlopостачання України, розвитку системи водopостачання та водовідведення в м. Миколаєві, реконструкції та розвитку системи комунального водного господарства м. Чернівці – 522,0 млн грн, або 37,2% плану; проектом з розвитку автомагістралей і реформи дорожнього сектору – 1,74 млрд грн, або 46,8 % плану.

Значного покращення потребує стан співпраці Уряду України з МФО та використання можливостей щодо залучення фінансових ресурсів: на впровадження інвестиційних проектів у 2017 році до державного бюджету надійшло лише 26,6 % планового обсягу секторальної бюджетної підтримки від Європейського Союзу, що еквівалентно сумі 243,5 млн грн. В рамках схваленої в 2015 році макрофінансової допомоги ЄС, термін якої закінчився в січні 2018 року, Єврокомісія відмовила Україні в наданні третього траншу обсягом 600 млрд євро (з передбачених 1,8 млрд євро отримала два транші на загальну суму 1,2 млрд євро).

У 2017 році на стадії реалізації знаходилося 33 спільні з МФО, Європейським співтовариством з атомної енергії (далі – Євроатом) та Кредитною установою для відбудови (далі – KfW) проекти на загальну суму – 2,603 млрд дол США та 4,712 млрд євро. Обсяг інвестицій Міжнародної фінансової корпорації (МФК) становить 3,3 млрд дол США.

На кінець 2017 р. загальний обсяг вибірки коштів за проектами позик МБРР становив 128,3 млн дол США та 234,9 млн євро за інвестиційними проектами у державному секторі економіки за рахунок позик ЄБРР, ЄІБ,

Євроатому та KfW. Загальний обсяг залучених до спеціального фонду державного бюджету коштів на впровадження спільних з міжнародними фінансовими організаціями проектів в минулому році становив 7,4 млрд грн, що на 53,8 % менше планового показника (рис. 1): 2,7 млрд грн (102,3 млн дол США) за рахунок позик МБРР та 4,7 млрд грн (154,0 млн євро) – позик ЄБРР, ЄІБ, Євроатому та KfW.

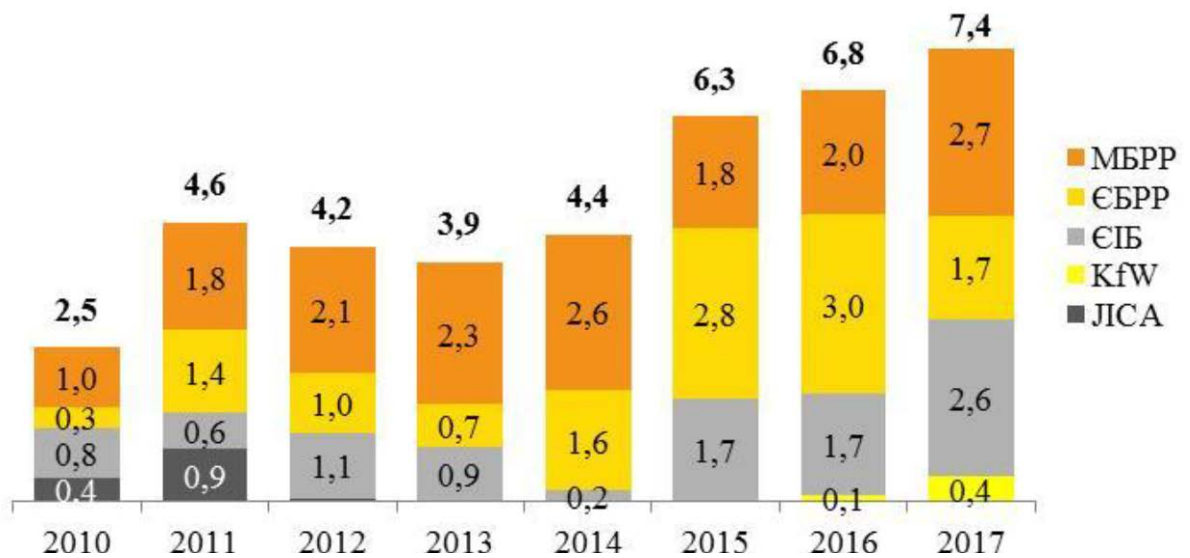

Рис.1. Вибірка коштів позик МФО до спеціального фонду Державного бюджету України, млрд грн

Джерело. Дані Міністерства фінансів України

За рахунок кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів, у 2017 р. планувалися видатки восьми головним розпорядникам бюджетних коштів для реалізації 11-ти інвестиційних проектів у сумі 3,50 млрд грн. Згідно висновків Рахункової палати¹², вибірка коштів для реалізації п'яти проектів (зокрема, з розбудови прикордонної

¹²Висновки Рахункової палати про виконання Закону України «Про державний бюджет України на 2017 рік»[Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755386/Vysn_RP_10-4_2018.pdf?subportal=main

дорожньої інфраструктури на україно-угорському кордоні в сумі 100,0 млн грн та розбудови прикордонної дорожньої інфраструктури на україно-польському кордоні в сумі 47,1 млн грн) не розпочиналася взагалі. За іншими проектами загальний обсяг вибірки коштів становив 1,7 млрд грн, або 28,7 % від плану (зокрема, для впровадження проектів з відновлення України за рахунок коштів надзвичайної кредитної програми в сумі 8,0 млн грн, або 1,3 % плану; завершення будівництва метрополітену у м. Дніпрі в сумі 33,1 млн грн, або 6,1 % плану).

Аналіз виконання державного бюджету впродовж останніх років дає підстави вважати, що негативний вплив на забезпечення ефективного залучення фінансових ресурсів справляє коригування запланованих показників в процесі виконання державного бюджету. Зокрема, у минулому році передбачений Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» загальний обсяг державних запозичень в 190,9 млрд грн було збільшено до 509,3 млрд грн (на 318,4 млрд грн), а показник фактичного їх виконання становив 478,7 млрд грн (на 6,0 % менше плану, проте на 55,6 % більше показника 2016 року).

Коригування відбулось, переважно, за рахунок збільшення внутрішніх запозичень (на 292,87 млрд грн у порівнянні із затвердженим показником) до 396,8 млрд грн. На кінець 2017 р. на внутрішньому ринку фактично було розміщено цінних паперів на суму 375,3 млрд грн з показником недовиконання (порівняно із скоригованими обсягами) на рівні 5,4 %. За підсумками виконання державного бюджету за перше півріччя 2018 р. на внутрішньому ринку здійснено запозичень на 84,1 млрд грн, що відповідає виконанню плану на 101,1%¹³ (загалом же в поточному році згідно Програми

¹³Державний бюджет за перше півріччя виконаний за доходами на 97,8% [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/derzhavnyi-biudzheth-za-pershe-pivrichchia-vykonanyi-za-dokhodamy-na-?category=bjudzhet>

управління державним боргом на 2018 р. планується здійснити запозичень на суму близько 123,8 млрд грн).

Збільшення питомої ваги внутрішніх запозичень у загальній структурі державного боргу відповідає міжнародній практиці його оптимізації, тому така тенденція вітчизняного боргового менеджменту (частка фактичних державних внутрішніх запозичень становила 78,4% на кінець 2017 р. проти 54,5%, передбачених Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік») сприятиме послабленню окремих боргових ризиків та покращенню ефективності залучення фінансових ресурсів.

Впродовж 2017 р. плановий обсяг у 87,0 млрд грн зовнішніх запозичень збільшився на 25,5 млрд грн і становив 112,5 млрд грн, проте, фактично залучено було зовнішніх фінансових ресурсів в сумі 103,4 млрд грн (на кінець року недовиконання становило 8,1%). У 2018 р. на зовнішніх ринках (з урахуванням запозичень за спеціальним фондом Державного бюджету України) планується залучити ресурсів загальним обсягом 108,2 млрд грн, проте за перше півріччя обсяг зовнішніх запозичень склав лише 2,7 млрд грн¹⁴.

Позитивним моментом управління державним боргом стало зменшення у загальній структурі питомої ваги зовнішніх запозичень, фактична частка яких у 2017 р. зменшилась з 45,5% до 21,6%, головним чинником, внаслідок несприятливої кон'юнктури та призупинення надходжень кредитних коштів від міжнародних донорів, насамперед, від МВФ.

Індикатором ефективності здійснення державних запозичень (як і боргової політики загалом) є зниження їх вартості. Вагомою проблемою при здійсненні державних запозичень є висока вартість позикових ресурсів

¹⁴Також

на світових ринках капіталу. Загалом впродовж останніх років в Україні намітилась тенденція стосовно *зниження дохідності за внутрішніми борговими інструментами*: середньозважена відсоткова ставка за розміщеними ОВДП зменшилась з 12,25% у 2015 р. до 9,57% у 2016 р. та до 8,05% на кінець 2017 р. відповідно¹⁵. При здійсненні продовж минулого року запозичень на внутрішньому ринку середньозважена відсоткова ставка за гривневими ОВДП становила 15,03% річних. Значно менша дохідність за ОВДП, номінованими в іноземній валюті (у дол США – 4,79% річних, в євро – 3,95% річних) має загрозу стосовно реалізації валютного ризику та збільшення видатків на їх обслуговування¹⁶.

Зменшення обсягів пільгових кредитів від МФО та обмеженість доступу до зовнішніх ринків сприяли *зростанню середньозваженої відсоткової ставки за державними зовнішніми запозиченнями* до загального фонду державного бюджету: від 1,7% – у 2015р.; 1,1% – у 2016 р. до 6,2% у 2017 р. відповідно, що стає чинником зниження платоспроможності, особливо в період пікових боргових виплат.

Позитивним сигналом щодо покращення управління державним боргом стало продовження середнього строку обігу державних цінних паперів, на що мали вплив проведення відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 748¹⁷ від 04.10.2017 репрофайлінгу у жовтні минулого року (активної операції з державним боргом шляхом обміну частини облігацій внутрішніх державних позик, що є у власності Національного банку України,

¹⁵Звіт про виконання у 2017 році Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2017–2019 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2017 р. № 905 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D0%B7%D0%B0%202017.pdf>

¹⁶Також

¹⁷Про здійснення у 2017 році правочину з державним боргом/Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 № 748 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/748-2017-%D0%BF>

загальним обсягом 219,6 млрд грн на нові ОВДП) та вирівнювання графіка погашення з 2025 по 2047 роки: за підсумками 2017 р. середньозважений термін до погашення державного внутрішнього боргу збільшився з планованих 10 років до 10,8 року. Такі процеси сприяють послабленню в середньостроковому періоді ризику рефінансування державного внутрішнього боргу та зменшенню в майбутньому боргового тиску на державний бюджет.

Окрім того, завдяки вперше проведеній борговій операції – випуску ОЗДП обсягом 3 млрд дол. США за відсотковою ставкою 7,375% річних із терміном погашення 15 років, показник середньозваженого терміну до погашення державного боргу на кінець 2017 року збільшився до 8,4 року проти запланованих 7 років (рис.2), а за прогнозними розрахунками на кінець 2018 р. цей показник складе не менше як 7 років.

Чинником підвищення ефективності боргової політики, що сприяє зменшенню боргового навантаження на бюджет у коротко- та середньостроковій перспективі, виступає оптимізація структури державних запозичень за типами боргових зобов'язань із збільшенням питомої ваги їх за довгостроковими інструментами.

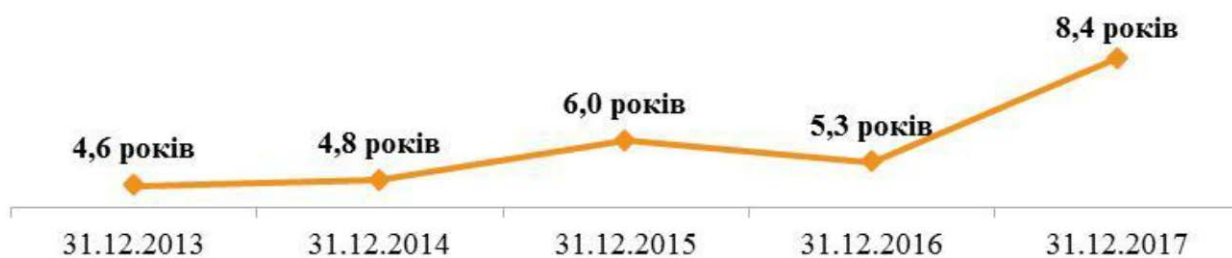

Рис.2. Середньозважений термін до погашення державного боргу, роки

Джерело. Дані Міністерства фінансів України

Висновки та пропозиції

Головними проблемами вітчизняної боргової сфери є високий рівень заборгованості, зростаючий тиск боргових виплат на державний бюджет та низька ефективність управління, зокрема, щодо кредитних, у т. ч. самоокупних, проектів; надання й використання гарантованих державою позик; здійснених державою внутрішніх й зовнішніх запозичень з урахуванням ризиків. Забезпечення фінансування державного бюджету за мінімально можливої вартості обслуговування державного боргу; підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів; розширення доступу до міжнародного ринку капіталу є пріоритетними завданнями в сфері управління державним боргом України в короткостроковому періоді, реалізація яких передбачає низку заходів.

1. З метою підвищення ефективності управління гарантованим боргом на рівні **Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України** доцільно посилити захисні механізми в процесі надання державою гарантій на здійснення запозичень, зокрема, через :

– розроблення та законодавче врегулювання механізму активізації розрахунків суб'єктів господарювання за простроченою заборгованістю перед бюджетом за гарантованими державою або наданими державою позиками;

– законодавче закріплення та імплементація норми щодо забезпечення правом власності позичальника отриманих від держави гарантійних зобов'язань (наприклад, при формуванні простроченої заборгованості суб'єктів господарювання за отриманими позиками перед державним бюджетом за період більше двох-трьох років - передбачити оформлення переходу прав власності на користь держави);

– збільшення розмірів плати підприємств – позичальників за надання державою гарантій (з діючих 1% - до 3 % суми цих гарантій).

2. Для наближення та утримання боргових показників в безпекових межах, **на рівні Верховної Ради України, Міністерства фінансів України, Державної Фіскальної Служби** доцільно забезпечити:

– затвердження Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки¹⁸ із встановленими обмеженнями, зокрема, щодо боргових показників, забезпечення яких в наступних роках спрямовані на зміцнення фінансової стійкості та економічного зростання;

– законодавче закріплення заборони у проекті закону «Про державний бюджет» на відповідний рік щодо можливості здійснення державних запозичень понад встановлені обсяги і коригування граничного обсягу державного боргу;

– прийняття змін до Бюджетного кодексу України в частині запровадження адаптованих до вітчизняних умов фіскальних правил «нового покоління» за досвідом країн ЄС як чинника посилення бюджетної дисципліни та зниження боргового навантаження.

3. Підвищення ефективності залучення фінансових ресурсів на внутрішньому ринку, що передбачає вжиття на рівні **Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Нацкомфінпослуг, Національного банку України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України** заходів із:

– розширення бази інвесторів у середньо- та довгострокові боргові інструменти за рахунок використання потенціалу органів місцевого самоврядування, страхових компаній, НПФ, домогосподарств;

– посилення заходів з підвищення ефективності ринку державних

¹⁸Про Основні напрями бюджетної політики на 2019-2021 роки/ проект Постанови ВР України № 8357 від 16.05 2018р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63995

цінних паперів та зниження вартості обслуговування державного боргу в середньо- і довгостроковій перспективі, зокрема, сприяння розширенню ємності боргового портфелю (зокрема, за рахунок деривативів) та підвищення ліквідності боргових інструментів;

– стимулювання банківського кредитування економіки, зокрема: створення національної програми відновлення кредитування вітчизняних товаровиробників за пріоритетними напрямками господарювання за рахунок довгострокового рефінансування з боку НБУ державних банків;

– підвищення довіри до банківського сектору за рахунок збільшення сум відшкодування власникам депозитів при банкрутстві ФГВФО вдвічі (до 400-500 тис грн) .

4. Для підвищення ефективності управління зовнішнім державним боргом України на рівні **Міністерства фінансів України спільно з Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України** передбачити:

– розробку та законодавче закріплення Закону України «Про зовнішній борг»;

– продовження заходів із оптимізації структури державного боргу із зменшенням частки зовнішніх запозичень та збільшенням середнього терміну до їх погашення шляхом рефінансування боргу за рахунок дешевших запозичень; введення обмежень щодо його частки із плаваючою ставкою та короткострокової заборгованості;

– посилення контролю за станом реалізації інвестиційних проектів, зокрема, вибіркою коштів та відповідальності посадових осіб за недотримання умов, термінів їх виконання, напрямів використання залучених коштів;

– забезпечення умов для відновлення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, особливо з питань відновлення пільгового кредитування, проведення консультацій з МВФ щодо нової програми

фінансування та можливих сценаріїв з реструктуризації зовнішньої заборгованості.

Л. П. Лондар
Відділ фінансової безпеки
Серпень, 2018 р.